

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

2026-YIL / SENTABR /
9-SON, I-QISM

Google
scholar

RePEc
RESEARCH PAPERS
IN ECONOMICS

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, sentabr.
I-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukariyeva Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA INVESTITSION FAOLIYATNI RAG'BATLANTIRISH VA BAHOLASHNING XORIJIY TAJRIBASI	34
Aytmuratova Ulbike Jalgasovna BREND POZITSİYALASH STRATEGİYASINI ISHLAB CHIQISHDA BOZOR TADQIQOTLARI METODIKASI	41
Jumayeva Zulfiya Qayumovna GLOBAL MOLIYAVIY BEQARORLIKNING O'ZBEKISTON MILLIY VALYUTASI BARQARORLIGIGA TA'SIRI	46
Davlatova Nilufar Avazovna KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHNING MAKROIQTISODIY SAMARADORLIGI: MANZILLI SAMARADORLIK INDEKSI (MSI) ASOSIDA BANDLIK DASTURLARINI BAHOLASH (O'ZBEKISTON MISOLIDA)	50
Eshmurodov Adhamjon Rahmonjonovich АНАЛИЗ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ ООО «SAM PULSAR DISTRIBUTORS»	61
Мусаева Шоира Азимовна KICHIK BIZNESDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINING O'RNI VA AHAMIYATI	68
Tukhtasinova Intizorkhon Sherzod qizi GLOBALLASHUV DAVRIDA JAHON IQTISODIYOTIDAGI O'ZGARISHLARNING YANGI O'ZBEKISTONGA TA'SIRI	73
Jahongir Nurulloevich Jurayev YASHIL INNOVATSIYALARNI RIVOJLANTIRISHDA DAVLAT VA XUSUSIY SEKTOR HAMKORLIGI.....	77
Nasulloeva Oydiyoy Saidovna ПРИВЛЕЧЕНИЕ МОЛОДЁЖИ К ЭКСПОРТУ ЦИФРОВЫХ УСЛУГ: МЕХАНИЗМ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ.....	82
Палвонова Севара Бахромовна MINTAQA IQTISODIYOTINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA QILISHDA IT-PARKLARNING NAZARIY VA INSTITUTSIONAL ASOSLARI	94
Sultanova Zuxra Jaksilikovna INSON KAPITALINING KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGINI SHAKLLANTIRISHDAGI ROLI	99
Baymuradov Shoxrux Maxmudovich Dilmurodov Komiljon Ahmad o'g'li RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA ENERGIYA SAMARADORLIGINI MONITORING QILISHNING INTEGRATSIYALASHGAN UZEMS MODELI	103
Bobobekov Ergash Abdumalikovich AUDIT JARAYONIDA MOLIYAVIY FIRIBGARLIK BELGILARINI ANIQLASHNING TAHLILIY TARTIB-TAOMILLARINI TAKOMILLASHTIRISH	108
Xusanov Shuxrat Burxanovich FROM AUTOMATION TO STANDARDIZATION: OPERATIONS MANAGEMENT CHALLENGES IN UZBEKISTAN'S HOSPITALITY SECTOR.....	115
Asal Kadirova СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ ГОСТИНИЧНЫМИ ПРЕДПРИЯТИЯМИ НА ОСНОВЕ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ МЕХАНИЗМОВ В УЗБЕКИСТАНЕ	125
Нигматова Сугдиена Жалолiddин кизи	

SANOAT 4.0 TEXNOLOGIYALARINING RAQAMLI IQTISODIYOT RIVOJLANISHI VA UZOQ MUDDATLI IQTISODIY O'SISHDAGI ROLI	131
Komilova Dilafruz Rustam qizi	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA MAISHIY XIZMAT KO'RSATISH TARMOG'INI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOIIY-IQTISODIY AHAMIYATI	137
Samiyeva Gulnoza Toxirovna	
O'taganov Fazliddin Isroil o'g'li	
ПЕРСПЕКТИВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СТРАХОВАНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТУРИСТСКИХ ОРГАНИЗАЦИЙ	142
Эргашева Файёза Боходир кизи	
МЕХАНИЗМЫ ГАРМОНИЗАЦИИ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО УЧЕТА И ОТЧЕТНОСТИ В МЕЖДУНАРОДНОЙ ПРАКТИКЕ	146
Жиенбаева Айсанем Оразбаевна	
XORAZM VILOYATIDA SHOLI YETISHTIRISHNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA UNING RESPUBLIKA SHOLICHILIGIDAGI O'RNI	154
Matrasulova Feruza Baxodirovna	
YIRIK KORXONALARDA SOLIQ NAZORATINING HUQUQIY ASOSLARI VA HORIIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI	159
Qo'shaqov Asrorjon Nematjonovich	
ФОРМИРОВАНИЕ РЕЗУЛЬТАТИВНОЙ СТРУКТУРЫ БЮДЖЕТНЫХ ПРОГРАММ В СФЕРЕ СТРОИТЕЛЬСТВА И ЖИЛИЩНО-КОММУНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА: МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ	166
Мирзаева Дилдора Иномовна	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA KREDIT PORTFELI VA KREDIT RISKLARI HOLATINI BAHOLASH (DAVLAT BANKLARI MISOLIDA)	174
Eshboyev Shahobiddin Anorqul o'g'li	
O'ZBEKISTONDA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	183
Aslanova Dilnoza Fatilloevna	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TASHKILOT BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH: NAZARIY YONDASHUVLAR VA BAHOLASH METODOLOGIYASI	187
Raxmonova Nilufar Umedovna	
HUDUDIIY IQTISODIYOT TARKIBIIY O'ZGARISHLARINI SHAKLLANTIRISHDA SANOATLASHUV, XIZMATLAR SEKTORI VA INVESTITSIYALARINING ROLI	196
Raxmonqulova Nafisa Olimjon qizi	
SOLIQ BAZASI TUSHUNCHASI, UNING MAZMUNI VA IQTISODIY MOHIYATI	201
Gadoyeva Nilufar Erkinovna	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA KORXONALARNING MOLIVAVIY MENEJMENT TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	208
Atadjanova Sevinch Qurbonbayevna	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA ELEKTRON TIJORAT SUBYEKTLARINI SOLIQA TORTISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	214
Homidov Baxtiyor Rahimberdievich	
XIZMATLAR SOHASIDA INNOVATSION MARKETINGNI QO'LLASH SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING TASHKILIIY-IQTISODIY MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH	222
I.R.Sabirjanova	
OPPORTUNITIES FOR UTILIZING TAX INCENTIVES GRANTED TO SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THEREGIONAL ECONOMY	228
Palvanbayev Umidbek Uktam o'g'li	
MINTAQAVIIY TURISTIK KLASSTERLARNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI: IQTISODIY SAMARADORLIK MODELII	233
Kazokova Dilnoza Bobirovna	
KORPORATIV BOSHQARUVNING QURILISH KORXONALARI IQTISODIY SAMARADORLIGIGA TA'SIRINI BAHOLASHNING NAZARIY YONDASHUVLARI	238
G'iyosov Ilxom Karimovich	

KORPORATIV BOSHQARUVNING QURILISH KORXONALARI IQTISODIY SAMARADORLIGIGA TA'SIRINI BAHOLASHNING NAZARIY YONDASHUVLARI

G'iyosov Ilhom Karimovich

Toshkent arxitektura-qurilish universiteti

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

E-mail: giyosov.ilhom@list.ru

Annotatsiya. Maqolada korporativ boshqaruvning qurilish korxonalari iqtisodiy samaradorligiga ta'sirini baholashning nazariy yondashuvlari tizimli ravishda tahlil qilingan. Tadqiqot agentlik, steykxolder, institutsional va resurslarga asoslangan nazariyalar doirasida olib borilib, korporativ boshqaruv mexanizmlarining samaradorlikka ta'sir kanallari ajratib ko'rsatilgan hamda qurilish tarmog'ining ushbu bog'liqlikni o'zgartiruvchi moderator xususiyatlari asoslab berilgan. Muallif tomonidan korporativ boshqaruv sifati indeksi (KBSI) va uning iqtisodiy samaradorlikka ta'sirini o'lchovchi regressiya spetsifikatsiyasi taklif etilgan.

Kalit so'zlar: korporativ boshqaruv, qurilish korxonalari, iqtisodiy samaradorlik, agentlik nazariyasi, kuzatuv kengashi, oshkoralik, manfaatdor tomonlar, korporativ boshqaruv sifati indeksi, aktivlar rentabelligi, institutsional muhit.

Аннотация. В статье системно проанализированы теоретические подходы к оценке влияния корпоративного управления на экономическую эффективность строительных предприятий. Исследование проведено в рамках агентской, стейкхолдерской, институциональной теорий и ресурсного подхода. Выделены каналы воздействия механизмов корпоративного управления на эффективность, а также обоснованы модераторные характеристики строительной отрасли, изменяющие характер данной взаимосвязи. Автором предложен индекс качества корпоративного управления (KBSI) и регрессионная спецификация для измерения его влияния на экономическую эффективность.

Ключевые слова: корпоративное управление, строительные предприятия, экономическая эффективность, агентская теория, наблюдательный совет, прозрачность, заинтересованные стороны, индекс качества корпоративного управления, рентабельность активов, институциональная среда.

Abstract. The article systematically analyzes theoretical approaches to assessing the impact of corporate governance on the economic efficiency of construction enterprises. The study is conducted within the framework of agency theory, stakeholder theory, institutional theory, and the resource-based view. The channels through which corporate governance mechanisms affect economic efficiency are identified, and the moderating characteristics of the construction industry that alter this relationship are substantiated. The author proposes a Corporate Governance Quality Index (CGQI) and a regression specification for measuring its impact on economic efficiency.

Keywords: corporate governance, construction enterprises, economic efficiency, agency theory, supervisory board, transparency, stakeholders, Corporate Governance Quality Index, return on assets, institutional environment.

KIRISH

Zamonaviy iqtisodiyotda korxona faoliyatining natijadorligi faqat resurslar bilan ta'minlanganlik va texnologik daraja bilan emas, balki boshqaruv munosabatlarining sifati bilan ham belgilanadi. Korporativ boshqaruv mulkdorlar, menejerlar, kuzatuv organlari va boshqa manfaatdor tomonlar o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi institutsional tizim sifatida resurslarning taqsimlanishi, boshqaruv qarorlarining sifati va kapitalning qiymati orqali iqtisodiy samaradorlikka bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bois korporativ boshqaruv sifatining korxona iqtisodiy natijalariga ta'sirini ilmiy asoslangan usullar bilan o'lchash iqtisodiyot fanining dolzarb yo'nalishlaridan biriga aylandi.

Ushbu masalaning qurilish tarmog'i misolida o'rganilishi alohida ahamiyat kasb etadi. O'zbekistonda qurilish iqtisodiyotning eng jadal o'sayotgan bo'g'inlaridan biri bo'lib, bajarilgan qurilish ishlari hajmi 2017-yildagi 34,7 trln so'mdan 2025-yilda 313,9 trln so'mga yetgan. 2025-yilda asosiy kapitalga o'zlashtirilgan 591,1 trln so'mlik investitsiyalarning 282,5 trln so'mi yoki 47,8 foizi bevosita qurilish-montaj ishlariga yo'naltirilgan [23]. Demak, milliy investitsiyalarning deyarli yarmi qurilish korxonalarining boshqaruv tizimi orqali moddiy shaklga aylanadi, bu esa tarmoqda boshqaruv sifatining makroiqtisodiy oqibatlariga ega ekanini ko'rsatadi.

Mamlakatda korporativ boshqaruvning huquqiy-institutsional asoslari izchil shakllantirilmoqda. «Aksiyadorlik jamiyatlari va aksiyadorlarning huquqlarini himoya qilish to'g'risida»gi Qonun, Korporativ boshqaruv kodeksi, aksiyadorlik jamiyatlari faoliyatini baholash mezonlari hamda davlat ishtirokidagi korxonalarni boshqarish va isloh qilish strategiyasi mazkur tizimning asosiy unsurlari hisoblanadi [21; 22]. Korporativ axborot yagona portali orqali oshkor etish talablari esa boshqaruv sifatini tashqi baholash imkonini kengaytirdi.

Shunga qaramay, korporativ boshqaruv va iqtisodiy samaradorlik o'rtasidagi bog'liqlik nazariy jihatdan bir ma'noli emas. Jahon adabiyotlarida ushbu bog'liqlik bo'yicha olingan empirik natijalar ziddiyatli bo'lib, ayrim tadqiqotlarda boshqaruv mexanizmlarining ijobiy ta'siri, boshqalarida esa statistik ahamiyatsiz yoki salbiy aloqa qayd etilgan. Buning sabablaridan biri – baholash modellarida tarmoq xususiyatlarining yetarlicha hisobga olinmasligidir. Qurilish esa loyihaviy tashkiliy tuzilma, ishlab chiqarish siklining uzunligi, subpudrat zanjirlarining murakkabligi, bog'langan tomonlar bilan bitimlarning ko'pligi va tender jarayonlarining o'ziga xosligi bilan ajralib turadi. Ushbu xususiyatlar korporativ boshqaruv mexanizmlarining amal qilish sharoitini o'zgartiradi.

Tarmoqning tashkiliy tuzilishi ham masalani murakkablashtiradi: 2025-yilda bajarilgan qurilish ishlarining 47,8 foizi kichik korxonalar va mikrofirmalar, 25,8 foizi esa norasmiy sektor hissasiga to'g'ri kelgan [23]. Klassik korporativ boshqaruv mexanizmlari asosan aksiyadorlik shaklidagi yirik korxonalarga mo'ljallangani sababli, ularni tarmoqning barcha segmentlariga bir xil tarzda tatbiq etish mumkin emas. Ayni paytda qurilish sohasida xorijiy kapital ishtirokidagi korxonalar soni 2026-yil 1-yanvar holatiga 1 412 taga yetgan bo'lib, bir yilda 327 taga ko'paygan [23] – bu xalqaro boshqaruv standartlariga talabning ortib borayotganini ko'rsatadi.

Maqolaning maqsadi – korporativ boshqaruvning qurilish korxonalari iqtisodiy samaradorligiga ta'sirini baholashning nazariy yondashuvlarini tizimlashtirish va tarmoq xususiyatlarini hisobga oluvchi mualliflik baholash yondashuvini ishlab chiqishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar qo'yildi: korporativ boshqaruv va iqtisodiy samaradorlik o'rtasidagi bog'liqlikni izohlovchi nazariyalarni qiyosiy tahlil qilish; boshqaruv mexanizmlarining ta'sir kanallarini ajratish; qurilish tarmog'ining moderator xususiyatlarini asoslash; korporativ boshqaruv sifati indeksini va uni iqtisodiy natijalar bilan bog'lovchi ekonometrik spetsifikatsiyani taklif etish.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Korporativ boshqaruv muammosining nazariy asoslari A. Berl va G. Minz (1932) tomonidan mulkchilik va nazoratning ajralishi haqidagi konsepsiya bilan qo'yilgan. Ular yirik korporatsiyalarda mulkdorlar ko'pchilikni tashkil etsa-da, real nazorat menejerlar qo'lida to'planishini va bu vaziyat manfaatlar mosligini buzishini ko'rsatgan [1]. M. Djensen va U. Mekling (1976) ushbu g'oyani agentlik nazariyasi doirasida rasmiylashtirib, prinsipal va agent o'rtasidagi munosabatlar monitoring xarajatlari, kafolat xarajatlari va qoldiq yo'qotishlardan iborat agentlik xarajatlarini vujudga keltirishini asoslaganlar [2]. E. Fama va M. Djensen (1983) esa qaror qabul qilish va uni nazorat qilish funksiyalarining ajratilishi mazkur xarajatlarni kamaytirishning asosiy mexanizmi ekanini ko'rsatgan [3].

Keyingi nazariy izlanishlar agentlik yondashuviga muqobil talqinlarni ilgari surdi. L. Donaldson va J. Devis (1991) tomonidan taklif etilgan styuardlik nazariyasiga ko'ra, menejerlar doimo opportunistik xatti-harakat qilmaydi va ko'p hollarda korporatsiya manfaatlarini o'z manfaati sifatida qabul qiladi; bu holda qat'iy nazorat emas, balki vakolatlarni kengaytirish samaradorlikni oshiradi [6]. R. Friman (1984) stejkholder nazariyasini asoslab, korporatsiyaning uzoq muddatli natijadorligi faqat aksiyadorlar emas, balki barcha manfaatdor tomonlar – kreditorlar, xodimlar, buyurtmachilar va jamiyat manfaatlarining muvozanatiga bog'liqligini ko'rsatgan [4]. O. Uilyamson (1985) tranzaksiya xarajatlari nazariyasi doirasida boshqaruv tuzilmasini shartnomaviy munosabatlar murakkabligining funksiyasi sifatida talqin qilgan [5].

Empirik yo'nalishdagi tadqiqotlar korporativ boshqaruv sifati va moliyaviy natijalar o'rtasidagi bog'liqlikni miqdoriy o'lchashga qaratilgan. A. Shleyfer va R. Vishni (1997) korporativ boshqaruvni investorlarning o'z mablag'lari bo'yicha daromad olishini ta'minlovchi mexanizmlar majmui sifatida ta'riflab, huquqiy himoya va mulkning konsentratsiyasi asosiy vositalar ekanini ko'rsatgan [7]. R. La Porta va boshqalar (2000) investorlar huquqini himoya qilish darajasi mamlakatlar kesimida korporativ boshqaruv sifatini va kapital bozorining rivojlanganligini belgilashini asoslagan [8]. P. Gompers, J. Ishii va A. Metrik (2003) esa boshqaruv sifatini indeks ko'rinishida o'lchash imkonini ko'rsatib, yuqori indeksga ega kompaniyalar aksiyalarining daromadlilik sezilarli

yuqori bo'lishini aniqlagan [9]. Ayni paytda ko'plab ishlarda bu bog'liqlik statistik jihatdan barqaror emasligi qayd etilgan, bu modellarga tarmoq kontekstini kiritish zarurligini ko'rsatadi.

Qurilish tarmog'iga bevosita oid tadqiqotlar nisbatan kam. E. J. Kaka (2023) Nigeriya qurilish kompaniyalari misolida kuzatuv kengashining tarkibi va audit qo'mitasining mavjudligi moliyaviy hisobotlar sifatiga ijobiy, kengash a'zolari sonining ortishi esa salbiy ta'sir ko'rsatishini aniqlagan [10]. Ushbu natija muhim metodologik xulosaga olib keladi: qurilishda korporativ boshqaruv mexanizmlarining ta'siri chiziqli emas va mexanizmning «miqdori» emas, sifati hal qiluvchi ahamiyatga ega. Xalqaro darajada G20/IHTT korporativ boshqaruv tamoyillarining 2023-yilgi tahriri oshkorlik, kuzatuv kengashining mas'uliyati va barqarorlik masalalarini kuchaytirgan holda, boshqaruv tizimini baholashning zamonaviy mezonlarini belgilab berdi [11].

MDH mamlakatlari olimlarining ishlarida asosiy e'tibor o'tish iqtisodiyoti sharoitidagi korporativ boshqaruvga qaratilgan. A. Radigin va R. Entov (2001) mulkchilik huquqini himoya qilish darajasi va korporativ nazorat bozorining shakllanmaganligi boshqaruv mexanizmlarining samarasini susaytirishini empirik tahlil asosida ko'rsatgan [12]. D. Tkachenko (2008) korporativ boshqaruv sifatini baholash bilan korxonaning investitsion jozibadorligi o'rtasidagi bog'liqlikni asoslagan [13]. A. Dementeva (2008) esa turli mamlakatlar korporativ boshqaruv modellarini qiyosiy tahlil qilib, milliy model tanlovi institutsional muhitga bog'liqligini ko'rsatgan [14].

Mahalliy tadqiqotlarda mavzuning O'zbekiston sharoitidagi jihatlari o'rganilgan. E. A. Muminova (2021) korporativ boshqaruv sifatini baholash metodologiyasini takomillashtirish va manfaatlar uyg'unligini kompleks baholashning uslubiy asoslarini ishlab chiqqan [15]. Sh. K. Kurbaniyazov (2018) qurilish materiallari sanoatida korporativ boshqaruvning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini joriy etish samaradorligini tadqiq etib, tarmoq xususiyatlarini hisobga oluvchi baholash yondashuvini taklif qilgan [16]. D. X. Suyunov va E. A. Xoshimov (2017) korporativ boshqaruv modellarining konvergentsiyasi va milliy amaliyotga moslashtirish imkoniyatlarini tahlil qilgan [17]. M. Sh. G'oziev (2023) esa qurilish sanoati korxonalarining iqtisodiy salohiyatini baholashda manfaatdorlik yondashuvini ilgari surib, salohiyat darajasi ichki va tashqi omillar ta'sirida shakllanishini asoslagan [18].

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, korporativ boshqaruvning korxona natijadorligiga ta'siri nazariy jihatdan yaxshi asoslangan, ammo mavjud modellarning aksariyati tarmoqdan tashqari, universal xarakterga ega. Qurilish tarmog'ining loyihaviy tuzilmasi, uzoq ishlab chiqarish sikli va subpudrat zanjirlari korporativ boshqaruv mexanizmlarining amal qilishini qanday o'zgartirishi masalasi yetarlicha ochib berilmagan. Shuningdek, O'zbekiston sharoitida tarmoqdagi korxonalarining maydalashuvi va norasmiy sektorning yuqori ulushi boshqaruv sifatini o'lchashning o'ziga xos cheklovlarini vujudga keltiradi. Mazkur ilmiy bo'shliqni to'ldirish ushbu maqolaning asosiy vazifasini tashkil etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot nazariy xususiyatga ega bo'lib, asosiy e'tibor qurilish korxonalarida korporativ boshqaruv mexanizmlarining iqtisodiy samaradorlikka ta'sirini baholashning nazariy asoslarini ochib berishga qaratilgan. Tadqiqot jarayonida mavzuga oid institutsional va dinamik tahlil, mantiqiy taqqoslash, umumlashtirish, ilmiy mushohada, tizimli yondashuv, statistik hamda qiyosiy tahlil usullaridan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Korporativ boshqaruv eng umumiy ma'noda korxonaning oliy boshqaruv organlari, ijroiya rahbariyati, aksiyadorlar va boshqa manfaatdor tomonlar o'rtasidagi huquq va majburiyatlarning taqsimlanishini, qaror qabul qilish tartibini hamda nazorat mexanizmlarini belgilovchi munosabatlar tizimidir. Uning iqtisodiy mazmuni resurslarni taqsimlash sifatiga ta'sirida namoyon bo'ladi: boshqaruv tuzilmasi qanchalik aniq va mas'uliyat shaffof belgilangan bo'lsa, resurslarning maqsadsiz sarflanishi ehtimoli shunchalik past bo'ladi.

Muallif talqinida qurilish korxonasida korporativ boshqaruv – bu loyihaviy faoliyat sharoitida mulkdorlar, kuzatuv kengashi, ijroiya organi, subpudratchilar va buyurtmachilar o'rtasidagi manfaatlarni muvofiqlashtirish orqali resurslarning loyihalar kesimida samarali taqsimlanishini va natijalarning shaffof hisobdorligini ta'minlovchi institutsional mexanizmlar majmuidir. Ta'rifda qurilishga xos uchta jihat ajratilgan: boshqaruvning loyihaviy kontekstda amal qilishi, subpudrat zanjirining boshqaruv obyektiga kiritilishi va hisobdorlikning loyiha bosqichlari bo'yicha taqsimlanishi.

Korporativ boshqaruvning iqtisodiy samaradorlikka ta'sirini izohlashda bir nechta nazariy yondashuv mavjud bo'lib, ularning har biri ta'sir mexanizmini turlicha talqin qiladi (1-jadval).

1-jadval

Korporativ boshqaruvning iqtisodiy samaradorlikka ta'sirini izohlovchi nazariy yondashuvlar¹

Nazariy yondashuv	Asosiy g'oya	Samaradorlikka ta'sir mexanizmi	Qurilishda qo'llanish chegarasi
Agentlik nazariyasi	Mulkdor va menejer manfaatlarining mos kelmasligi	Monitoring va rag'batlantirish orqali agentlik xarajatlarini kamaytirish	Loyiha darajasidagi qarorlarni kuzatish murakkab
Styuardlik nazariyasi	Menejer korporatsiya manfaatini o'z manfaati sifatida qabul qiladi	Vakolatlarni kengaytirish orqali tezkorlikni oshirish	Yirik loyihalarda nazoratning susayish riski
Steykxolder nazariyasi	Barcha manfaatdor tomonlar manfaati muvozanati	Buyurtmachi, subpudratchi va jamiyat bilan barqaror munosabat	Manfaatdor tomonlar soni ko'p va o'zgaruvchan
Transaksiya xarajatlari nazariyasi	Boshqaruv tuzilmasi shartnoma murakkabligiga bog'liq	Shartnoma va muvofiqlashtirish xarajatlarini qisqartirish	Subpudrat zanjirlari uzun va ko'p bosqichli
Institutsional yondashuv	Rasmiy qoidalar va huquqiy himoya darajasi	Noaniqlik va institutsional risklarni pasaytirish	Norasmiy sektorning ulushi yuqori
Resurslarga asoslangan yondashuv	Noyob resurslar va salohiyatlar ustunlik manbai	Boshqaruv salohiyatini strategik resursga aylantirish	Malakali boshqaruv kadrlari tanqisligi

Jadvaldan ko'rinadiki, nazariy yondashuvlar bir-birini inkor etmaydi, balki ta'sirning turli qirralarini ochib beradi. Agentlik nazariyasi nazorat mexanizmlarining zarurligini asoslasi, styuardlik nazariyasi ortiqcha nazoratning qimmati haqida ogohlantiradi; steykxolder va institutsional yondashuvlar esa baholash doirasini korxona ichidan tashqariga kengaytiradi. Qurilish tarmog'i sharoitida ushbu yondashuvlarni birlashtiruvchi sintetik model metodologik jihatdan asosli hisoblanadi.

Korporativ boshqaruv samaradorlikka bevosita emas, balki muayyan mexanizmlar va kanallar orqali ta'sir ko'rsatadi. Ushbu mexanizmlarni tizimlashtirish baholash ko'rsatkichlarini to'g'ri tanlash imkonini beradi (2-jadval).

2-jadval

Korporativ boshqaruv mexanizmlarining tarkibiy elementlari va iqtisodiy samaradorlikka ta'sir kanallari²

Mexanizm	Tarkibiy elementlar	Ta'sir kanali	O'lchov ko'rsatkichi
Mulkchilik tuzilmasi	Aksiyadorlar tarkibi, davlat ulushi, konsentratsiya darajasi	Nazorat samaradorligi va qarorlarning tezkorligi	Yirik aksiyador ulushi, davlat ulushi, %
Kuzatuv kengashi	A'zolar soni, mustaqil a'zolar, ixtisoslashgan qo'mitalar	Agentlik xarajatlarining kamayishi	Mustaqil a'zolar ulushi, yig'ilishlar soni
Ijroiya organi	Vakolatlarni doirasi, KPI tizimi, mukofotlash	Boshqaruv qarorlari sifatining oshishi	KPI bajarilishi, rahbariyat almashuvi
Oshkoralik va hisobdorlik	Axborotni oshkor etish, MHXS bo'yicha hisobot, tashqi audit	Axborot asimmetriyasining qisqarishi	Majburiy oshkor etilgan ma'lumotlar ulushi
Ichki nazorat va audit	Ichki audit xizmati, komplaens, risk-menejment	Yo'qotish va suiiste'molliklarning oldini olish	Aniqlangan va bartaraf etilgan kamchiliklar
Dividend va kapital siyosati	Dividend siyosati, qarz yuki boshqaruvi	Kapital qiymatining pasayishi	Dividend to'lovlari barqarorligi, LEV
Manfaatdor tomonlar bilan munosabat	Buyurtmachi, subpudratchi, bank va jamiyat bilan aloqa	Shartnoma va obro' risklarining kamayishi	Nizolar soni, shartnoma bajarilishi

Ko'rsatilgan mexanizmlarning qurilish tarmog'idagi ta'siri boshqa tarmoqlarga nisbatan o'zgacha kechadi. Tarmoq xususiyatlari korporativ boshqaruv va samaradorlik o'rtasidagi bog'liqlikning kuchini va hatto yo'nalishini o'zgartiruvchi moderator omil vazifasini bajaradi (3-jadval).

1 . To'plangan ma'lumotlar asosida muallif ishlanmasi.

2 To'plangan ma'lumotlar asosida muallif ishlanmasi.

3-jadval
Qurilish tarmog'ining korporativ boshqaruvga ta'sir etuvchi o'ziga xos xususiyatlari³

Tarmoq xususiyati	Korporativ boshqaruvga ta'siri	Yuzaga keluvchi xavf va talablar
Faoliyatning loyihaviy tuzilmasi	Qaror qabul qilish vakolatlari loyihalar bo'yicha tarqaladi	Markaziy nazorat susayadi; loyiha darajasida hisobdorlik talab etiladi
Ishlab chiqarish siklining uzunligi	Moliyaviy natija bir necha hisobot davriga tarqaladi	Yillik ko'rsatkichlar bo'yicha baholash buziladi
Subpudrat va kooperatsiya zanjirlari	Boshqaruv obyekti korxona doirasidan chiqadi	Zanjir bo'ylab shaffoflik va mas'uliyatni ta'minlash zarur
Bog'langan tomonlar bilan bitimlar	Manfaatlar to'qnashuvi ehtimoli ortadi	Kuzatuv kengashi va ichki audit roli kuchayadi
Tender va davlat xaridlari jarayoni	Tashqi tartibga solish talablari kuchli	Oshkoralik va komplaens majburiyati oshadi
Kapital sig'imliliigi va mavsumiylik	Aylanma mablag' uzoq muddatga bog'lanadi	Moliyaviy barqarorlik va qarz yukini boshqarish dolzarblashadi

Tarmoqdagi korporativ boshqaruv muhitini baholash uchun uning son jihatdan o'lchanadigan kontekstini ko'rib chiqish zarur. Qurilish tarmog'ining so'nggi yillardagi dinamikasi va tarkibiy parametrlari 4-jadvalda keltirilgan (4-jadval).

4-jadval
O'zbekiston Respublikasida qurilish tarmog'ining asosiy ko'rsatkichlari, 2020–2025 yillar⁴

Yil	Qurilish ishlari hajmi, trln so'm	Oldingi yilga nisbatan nominal o'sish, %	2020 yilga nisbatan, marta
2020	88,1	–	1,00
2021	107,5	122,0	1,22
2022	130,8	121,7	1,48
2023	222,9	170,4	2,53
2024	259,7	116,5	2,95
2025	313,9	120,9	3,56

Tarmoqdagi hajmiy o'sishning barqarorligi korporativ boshqaruv masalasini yanada dolzarblashtiradi: kapital oqimlarining kengayishi boshqaruv sifatiga qo'yiladigan talabni oshiradi. Ayni paytda tarmoqning tashkiliy va institutsional tarkibi ushbu talabga to'liq javob bermaydi (5-jadval).

5-jadval
Qurilish tarmog'ida korporativ boshqaruv muhitini tavsiflovchi ko'rsatkichlar, 2025 yil⁵

Ko'rsatkich	Qiymati	Korporativ boshqaruv nuqtayi nazaridan talqini
Qurilish korxonalari soni	30,1 ming birlik	Korxonalarning maydalashuvi klassik mexanizmlar qamrovini toraytiradi
Kichik korxona va mikrofirmalar ulushi	47,8 %	Kuzatuv kengashi va ichki audit institutlari amalda shakllanmagan
Yirik qurilish tashkilotlari ulushi	26,4 %	Korporativ boshqaruv standartlarini joriy etishning asosiy segmenti
Norasmiy sektor ulushi	25,8 %	Oshkoralik va hisobdorlikdan chetda qolish, baholash bazasini buzadi
Xorijiy kapital ishtirokidagi qurilish korxonalari	1 412 ta (+327)	Xalqaro boshqaruv standartlariga talabning ortishi
Qurilish-montaj ishlariga investitsiyalar	282,5 trln so'm	Kapital oqimining yirikligi nazorat sifatiga talabni oshiradi
Markazlashmagan manbalar ulushi	89,4 %	Loyiha risklarining korxona zimmasiga o'tishi

3 To'plangan ma'lumotlar asosida muallif ishlanmasi.

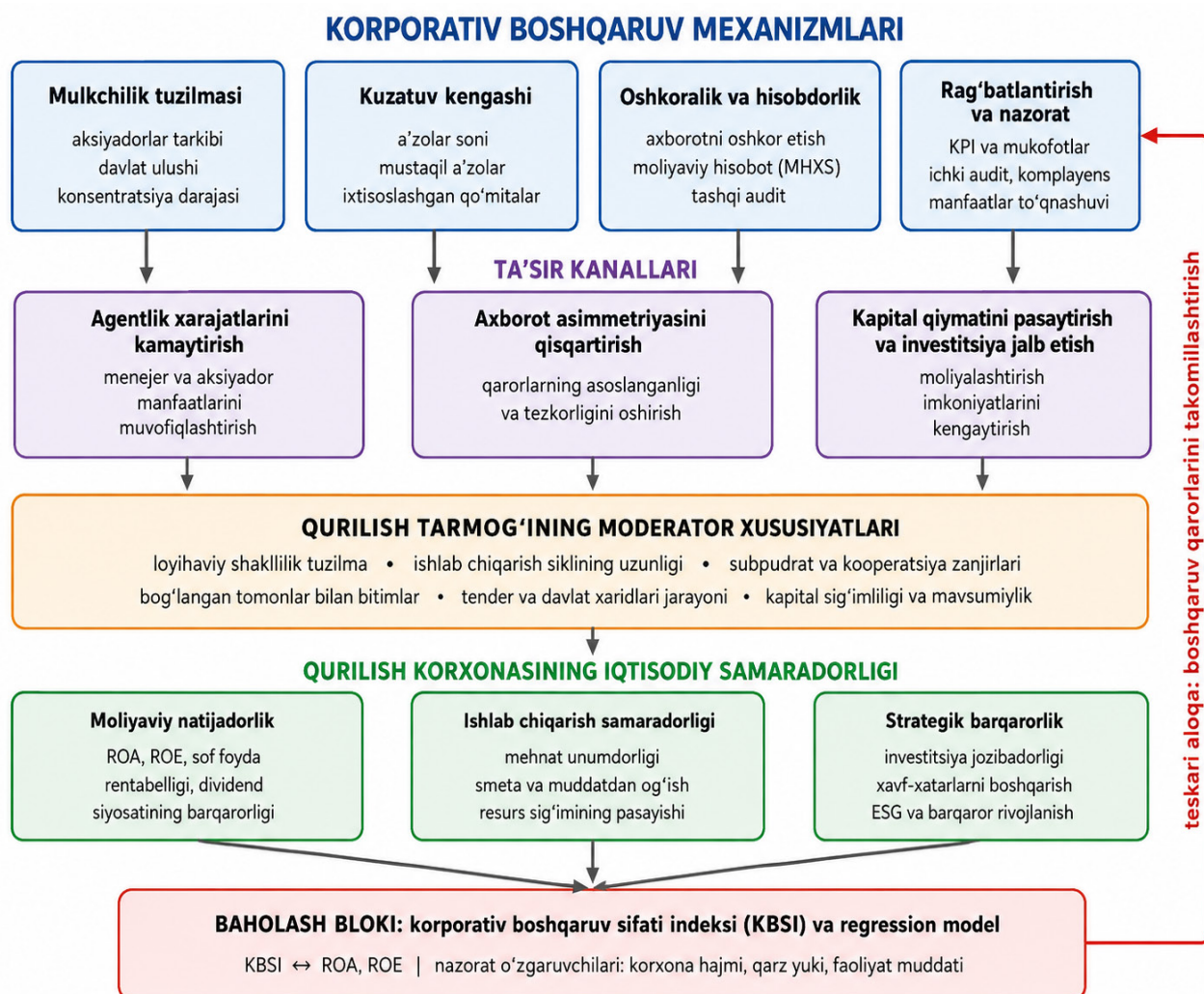
4 O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi va Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi ma'lumotlari asosida tuzilgan.

5 Milliy statistika qo'mitasi va Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi ma'lumotlari asosida tuzilgan. Xorijiy kapital ishtirokidagi korxonalar soni 2026-yil 1-yanvar holatiga keltirilgan.

Jadval ma'lumotlari tarmoqdagi asosiy institutsional ziddiyatni ochib beradi: kapital oqimlari va loyihalar ko'lami yiriklashib borayotgan bir paytda, korxonalarning deyarli yarmi korporativ boshqaruv mexanizmlari amalda qo'llanilmaydigan segmentda faoliyat yuritmoqda. Norasmiy sektorning 25,8 foizlik ulushi esa tarmoq bo'yicha boshqaruv sifatining ishonchli statistik bazasini shakllantirishga to'sqinlik qiladi. Shu bois baholash metodikasi tarmoqning segmentatsiyasini hisobga olishi lozim.

Yuqorida keltirilgan nazariy qarashlar, mexanizmlar va tarmoq xususiyatlari tahlilini umumlashtirgan holda korporativ boshqaruvning qurilish korxonasi iqtisodiy samaradorligiga ta'sir mexanizmining nazariy-konseptual modeli taklif etiladi (1-rasm).

Model to'rt darajali mantiqiy ketma-ketlikka asoslanadi. Birinchi darajada korporativ boshqaruvning to'rtta asosiy mexanizmi – mulkchilik tuzilmasi, kuzatuv kengashi, oshkoralik va hisobdorlik hamda rag'batlantirish va nazorat tizimi joylashadi. Ikkinchi darajada ular uchta ta'sir kanali orqali iqtisodiy natijaga yo'naltiriladi: agentlik xarajatlarini kamaytirish, axborot asimmetriyasini qisqartirish va kapital qiymatini pasaytirish. Uchinchi daraja – qurilish tarmog'ining moderator xususiyatlari – ushbu kanallarning o'tkazuvchanligini o'zgartiradi. To'rtinchi darajada samaradorlik moliyaviy natijadorlik, ishlab chiqarish samaradorligi va strategik barqarorlik ko'rinishida namoyon bo'ladi, beshinchi blok esa baholash va teskari aloqani ta'minlaydi.

Tadqiqot natijalarini baholash mezonlari korporativ boshqaruv bloklari bilan muvofiqlashtirilgan holda shakllantirilishi lozim. Har bir mezon uchun o'lchash usuli va maqbul o'zgarish yo'nalishining belgilanishi baholashning takrorlanuvchanligini va korxonalararo taqqoslanuvchanligini ta'minlaydi (6-jadval).

6 To'plangan ma'lumotlar asosida muallif ishlanmasi.

Korporativ boshqaruvning iqtisodiy samaradorlikka ta'sirini baholash mezonlari tizimi⁷

Mezon	Ko'rsatkich	Hisoblash usuli	Maqbul yo'nalish
Moliyaviy natijadorlik	Aktivlar rentabelligi (ROA)	Sof foyda / o'rtacha aktivlar	Oshishi
Kapital samaradorligi	O'z kapitali rentabelligi (ROE)	Sof foyda / o'z kapitali	Oshishi
Moliyaviy barqarorlik	Qarz yuki koeffitsiyenti (LEV)	Majburiyatlar / jami aktivlar	Pasayishi
Boshqaruv intizomi	Smeta va muddatdan og'ish	Haqiqiy ko'rsatkichning rejadan chetlanishi	Pasayishi
Oshkoralik	Oshkor etilgan majburiy axborot ulushi	Oshkor etilgan / talab etilgan hujjatlar	Oshishi
Nazorat sifati	Mustaqil kuzatuv kengashi a'zolari ulushi	Mustaqil a'zolar / kengash a'zolari	Oshishi
Manfaatdor tomonlar bilan munosabat	Shartnoma nizolari soni	Hisobot davrida qayd etilgan nizolar	Pasayishi
Barqaror rivojlanish	ESG talablariga moslik darajasi	Bajarilgan talablar ulushi	Oshishi

Mezonlar tizimining metodologik xususiyati shundaki, u moliyaviy va nomoliyaviy o'lovchlarni teng huquqli asosda birlashtiradi. Qurilishda loyihaning moliyaviy natijasi ko'pincha bir necha hisobot davriga tarqalgani sababli, muddat va smeta intizomi, oshkoralik hamda nazorat sifati kabi nomoliyaviy mezonlar kelgusi moliyaviy natijaning ishonchli yetakchi indikator bo'lib xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Korporativ boshqaruvning qurilish korxonasi iqtisodiy samaradorligiga ta'sirini baholashda yagona nazariyaga tayanish metodologik jihatdan yetarli emas. Agentlik, styuardlik, steykxolder, tranzaksiya xarajatlari, institutsional va resurslarga asoslangan yondashuvlarni sintez qiluvchi model tarmoq sharoitiga ko'proq mos keladi.

Korporativ boshqaruv samaradorlikka bevosita emas, balki agentlik xarajatlarini kamaytirish, axborot asimmetriyasini qisqartirish va kapital qiymatini pasaytirish kanallari orqali ta'sir ko'rsatadi. Baholash modelida ushbu kanallarning ajratilishi natijalarning talqin qilinish aniqligini oshiradi.

Qurilish tarmog'ining loyihaviy tuzilmasi, ishlab chiqarish siklining uzunligi, subpudrat zanjirlari, bog'langan tomonlar bilan bitimlar va tender jarayonlarining o'ziga xosligi korporativ boshqaruv va samaradorlik o'rtasidagi bog'liqlikning moderator omili sifatida modelga kiritilishi lozim.

Qurilish korxonalarida korporativ boshqaruv sifatini oshirish uchun quyidagi yo'nalishlarda chora-tadbirlar tavsiya etiladi: kuzatuv kengashi tarkibiga mustaqil a'zolari jalb etish va ixtisoslashgan qo'mitalarni shakllantirish; ichki audit va komplaens xizmatlarining vakolatlarini kuchaytirish; bog'langan tomonlar bilan bitimlarni ma'qullash tartibini qat'iylashtirish; loyiha darajasidagi hisobdorlik tizimini joriy etish.

Tarmoq darajasida axborotni oshkor etish talablarini kichik va o'rta qurilish korxonalariga bosqichma-bosqich kengaytirish, norasmiy sektorni rasmiylashtirishni rag'batlantirish hamda korporativ boshqaruv sifatini baholashning yagona metodik bazasini shakllantirish maqsadga muvofiq. Ushbu vazifalar davlat ishtirokidagi korxonalarni boshqarish va isloh qilish strategiyasida belgilangan ustuvor yo'nalishlar bilan mazmunan muvofiq keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Berle A.A., Means G.C. The Modern Corporation and Private Property. – New York: Macmillan, 1932. – 396 p.
2. Jensen M.C., Meckling W.H. Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure // Journal of Financial Economics. – 1976. – Vol. 3, No. 4. – P. 305–360.
3. Fama E.F., Jensen M.C. Separation of Ownership and Control // Journal of Law and Economics. – 1983. – Vol. 26, No. 2. – P. 301–325.
4. Freeman R.E. Strategic Management: A Stakeholder Approach. – Boston: Pitman, 1984. – 276 p.

⁷ To'plangan ma'lumotlar asosida muallif ishlanmasi.

5. Williamson O.E. The Economic Institutions of Capitalism. – New York: Free Press, 1985. – 450 p.
6. Donaldson L., Davis J.H. Stewardship Theory or Agency Theory: CEO Governance and Shareholder Returns // Australian Journal of Management. – 1991. – Vol. 16, No. 1. – P. 49–64.
7. Shleifer A., Vishny R.W. A Survey of Corporate Governance // The Journal of Finance. – 1997. – Vol. 52, No. 2. – P. 737–783.
8. La Porta R., Lopez-de-Silanes F., Shleifer A., Vishny R. Investor Protection and Corporate Governance // Journal of Financial Economics. – 2000. – Vol. 58, No. 1–2. – P. 3–27.
9. Gompers P., Ishii J., Metrick A. Corporate Governance and Equity Prices // The Quarterly Journal of Economics. – 2003. – Vol. 118, No. 1. – P. 107–156.
10. Kaka E.J. Corporate Governance and Financial Reporting Quality of Construction Companies in Nigeria // Journal of Contemporary Accounting. – 2023. – Vol. 5, No. 3. – P. 127–141. DOI: 10.20885/jca.vol5.iss3.art1.
11. OECD. G20/OECD Principles of Corporate Governance 2023. – Paris: OECD Publishing, 2023. DOI: 10.1787/ed750b30-en.
12. Радыгин А.Д., Энтов Р.М. Корпоративное управление и защита прав собственности: эмпирический анализ и актуальные направления реформ. – М.: Институт экономики переходного периода, 2001. – 175 с.
13. Ткаченко Д.Ю. Оценка качества корпоративного управления и инвестиционная привлекательность российских компаний // Аудит и финансовый анализ. – 2008. – № 10. – С. 1–8.
14. Дементьева А.Г. Модели корпоративного управления: опыт зарубежных стран и России // Право и управление. XXI век. – 2008. – № 8. – С. 44–51.
15. Muminova E.A. To'qimachilik sanoati korxonalarida korporativ boshqaruvning innovatsion paradigmasi: metodologiya, tajriba va rivojlanish istiqbollari: monografiya. – Farg'ona, 2021. DOI: 10.5281/zenodo.5676091.
16. Kurbaniyazov Sh.K. Qurilish materiallari sanoatida korporativ boshqaruvning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini joriy etish samaradorligi: i.f.f.d. (PhD) diss. – Toshkent: TDIU, 2018. – 92 b.
17. Suyunov D.X., Xoshimov E.A. Korporativ boshqaruv modellari: konseptual jihatlar, zamonaviy tendensiyalar va konvergensiya imkoniyatlari // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. – 2017. – № 4. – B. 1–13.
18. Goziyev M.Sh. Qurilish sanoati korxonalari iqtisodiy salohiyatini boshqarishda iqtisodiy manfaatlarining shakllanishi // Research Focus International Scientific Journal. – 2023. – B. 92–95. DOI: 10.5281/zenodo.8403688.
19. Arifdjanova Z.D. Qurilish korxonalari boshqaruv samaradorligini takomillashtirish // Innovative Technologies in Construction: ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. 1-qism. – Toshkent, 2023. – B. 238–240.
20. O'zbekiston Respublikasining 2014-yil 6-maydagi «Aksiyadorlik jamiyatlari va aksiyadorlarning huquqlarini himoya qilish to'g'risida» O'RQ-370-son Qonuni. <https://lex.uz/docs/-2382409>
21. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 29-martdagi «2021–2025 yillarda davlat ishtirokidagi korxonalarni boshqarish va isloh qilish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida» 166-son Qarori. <https://lex.uz/ru/docs/5348948>
22. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi rasmiy ma'lumotlari. – stat.uz (28.07.2026).

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 9/1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>